Raadsvoorstel

Onderwerp:	Transitievisie Warmte Culemborg
Portefeuillehouder:	J. Reus
Datum college besluit:	21 december 2021
Behandelend ambtenaar:	Jan de Rooij
Registratienummer:	GZDGCB84621/301913

Inleiding:

In het nationale klimaatakkoord, namens alle Nederlandse gemeenten ondertekend door de VNG, is afgesproken dat alle gemeenten uiterlijk in 2021 een zogenaamde Transitievisie Warmte (TVW) vaststellen. In een TVW schetst de gemeente op welke wijze, in welke volgorde en in welk tempo de gebouwde omgeving (alle woningen en bedrijven) van het aardgas af kunnen gaan. De reden om aardgas 'uit te faseren' is dat bij de verbranding van (de fossiele brandstof) aardgas CO_2 vrijkomt en de toename van de concentratie CO_2 in de atmosfeer verantwoordelijk is voor klimaatverandering. Niet alleen in Nederland maar wereldwijd (klimaatakkoord van Parijs) is afgesproken om de uitstoot van CO_2 zo veel mogelijk te beperken. Het 'afscheid nemen' van aardgas als bron voor de verwarming van woningen en bedrijven, het zorgen voor warm tapwater en om op te koken is een enorme opgave. Dit betreft misschien wel de grootste verandering in de maatschappij die de komende tientallen jaren gaat plaatsvinden. En die transitie is noodzakelijk als we het voornemen om klimaatverandering tegen te gaan serieus nemen. In de jaren '50 en '60 van de vorige eeuw werd aardgas als nieuwe energiedrager in Nederland geïntroduceerd. Destijds werden woningen verwarmd met steenkool of huisbrandolie. De overstap naar de gashaarden (en later de CV-ketels) werd omarmd omdat aardgas gezien werd als een moderne, betrouwbare en schone brandstof, die ook nog eens een keer niet duurder was dan de tot dan toe gebruikelijke brandstoffen. Voor de transitie waar we nu voor staan kan zo'n 'verhaal' niet worden verteld. Er is geen éénduidig scenario als het gaat om de vervanging van aardgas dat boven alle twijfel is verheven. Sterker nog Nederland staat nog maar aan het begin van het denken en handelen over en in de warmtetransitie. De afgelopen jaren is in Nederland een vijftigtal proeftuinprojecten gestart om te onderzoeken welke technieken en welke participatiemethoden bruikbaar zijn voor de overschakeling. Deze proeftuinprojecten worden met wisselend succes uitgevoerd. Sinds juli 2018 worden nieuwbouwprojecten niet meer op de aardgasinfrastructuur aangesloten (bepaling in het Bouwbesluit). De uitdaging ligt hem dus vooral in de bestaande stad.

Culemborg is een overzichtelijke stad (één kern omringd door een groen buitengebied), maar Culemborg kent ook een grote verscheidenheid in buurten en wijken. We hebben de historische binnenstad met honderden monumenten en een grote nieuwbouwwijk Parijsch. Lanxmeer is totaal verschillend van bijvoorbeeld Voorkoop en de bebouwing op Pavijen is niet vergelijkbaar met die van Goilberdingen. De feitelijke uitgangssituatie in een buurt of wijk is in hoge mate bepalend voor de keuze van een alternatieve techniek voor de verwarming van woningen. De dichtheid van een buurt of

wijk, de mate van isolatie, de aan- of afwezigheid van een alternatieve bron en bijvoorbeeld ook de ouderdom van het bestaande aardgasnetwerk zijn factoren die van invloed zijn op de keuze van een bepaalde techniek. Naast technische aspecten spelen ook sociale aspecten een rol. Is er in een buurt sprake van een hoog woningcorporatiebezit dan vraagt dit om een andere benadering van de wijk dan waar voornamelijk particulier woningbezit aanwezig is. Een ander zeer belangrijke factor is de betaalbaarheid van de transitie. De VNG heeft bij de ondertekening van het klimaatakkoord als voorwaarde gesteld dat de betaalbaarheid van de transitie een randvoorwaarde is om deze succesvol te kunnen doorlopen. Dit betekent dat er de komende jaren budgetten vanuit het rijk beschikbaar moeten komen. Daar is op dit moment nog geen zicht op.

In de afgelopen maanden is ter voorbereiding op de Transitievisie Warmte een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke duurzame warmte-opties in Culemborg. In opdracht van de gemeente is door adviesbureau BDH een rapport opgesteld (bijgevoegd 84621/255976) waarin op basis van de recent vastgestelde buurtindeling op basis van grotendeels openbare data een groot aantal feitelijke kenmerken van de gebouwde omgeving in beeld gebracht.

Voortbordurend op deze inventarisatie is een concept-ontwerp Transitievisie Warmte voor Culemborg opgesteld. Dit concept is een aantal malen besproken met de voor de warmtetransitie belangrijkste partners Liander (de netbeheerder) en woningcorporatie KleurrijkWonen. Het college heeft op 5 oktober 2021 de ontwerp Transitievisie Warmte Culemborg (84621/259447) vastgesteld. De ontwerp-TVW heeft vervolgens gedurende zes weken ter inzage gelegen. Op 1 november 2021 is een informatieavond rondom de ontwerp TVW georganiseerd die door ca. 50 inwoners is bijgewoond. Op basis van deze voorbereiding ligt nu de definitieve Transitievisie Warmte voor.

De Transitievisie Warmte Culemborg inhoudelijk

In de Transitievisie Warmte Culemborg wordt – met de kennis van nu – een mogelijke aanpak geschetst van de wijze waarop verschillende buurten en wijken in Culemborg in de toekomst van het aardgas af kunnen. Er is niet één alternatieve warmteoplossing voor de hele gemeente. Elke wijk heeft eigen kenmerken, voor elke wijk moet apart worden gekeken naar wat de meest geschikte oplossing is. Daarvoor is in de TVW een zo transparant mogelijke afweging gemaakt met veel technische factoren. Maar het is niet alleen een technisch vraagstuk. Ook de betaalbaarheid en de betrouwbaarheid van een nieuwe warmtevoorziening zijn natuurlijk van groot belang. Door het stadse karakter (hoge dichtheid van woningen in een gebied) van Culemborg zijn er kansen voor warmtenetten. Bij een warmtenet komt de warmte uit bijvoorbeeld de aarde, het water of de zon. Die kansen moeten nader worden onderzocht. In de Transitievisie Warmte wijzen we nog geen wijken aan die voor 2030 van het aardgas afgaan. Het ontbreekt ons op dit moment nog aan de instrumenten om dit in samenspraak met de inwoners te doen en het voor inwoners betaalbaar te houden. Hiervoor is een stevige financiële impuls vanuit het rijk noodzakelijk.

Brede aanpak reductie warmtevraag

De sprong naar een aardgasvrije woning is groot. Dat vraagt om zorgvuldige voorbereiding en vaak ook veel voorbereidingstijd (zeker als dat een collectieve oplossing betreft). Omdat de sprong naar een aardgasvrije toekomst niet de enige manier is om het verbruik van aardgas te beperken is het verminderen van de vraag naar warmte door te besparen en door te gaan isoleren een goed en begaanbaar transitiepad. Hier kunnen we nu al mee beginnen. Isoleren is altijd zinvol. Bovendien levert isoleren een beter wooncomfort op. En het is meestal een investering die zich terugverdient. Maar besparen kan ook door bijvoorbeeld het installeren van een hybride warmtepomp wanneer de cv-ketel aan vervanging toe is. Door op zo'n moment te investeren benutten we een zogenaamd 'natuurlijke moment'. Een verhuizing of een verbouwing kunnen dat ook zijn. We nemen dan 'geen-spijt-maatregelen'. In de Transitievisie Warmte wordt dan ook voorgesteld om een brede aanpak beperking warmtevraag te starten. Omdat woningen in een wijk of straat vaak van hetzelfde type en hetzelfde bouwjaar zijn, kan het handig en verstandig zijn om gezamenlijk

met isolatie aan de slag te gaan. De komende periode zullen we dergelijke initiatieven aanmoedigen en waar mogelijk ondersteunen.

Brede aanpak communicatie en participatie

De nu opgestelde Transitievisie Warmte is het resultaat van een bureaustudie uitgevoerd door de gemeente in samenwerking met Liander en KleurrijkWonen. Om de transitie daadwerkelijk te realiseren is de medewerking van woningeigenaren (particuliere en verhuurders) noodzakelijk. De gemeente kan immers deze aanpassingen niet 'opleggen'. Landelijk is het idee dat op basis van de Transitievisie Warmte de uitwerking per wijk gedetailleerd gaat plaatsvinden via zogenoemde wijkuitvoeringsplannen (of buurtenergieplannen). Een wijkuitvoeringsplan wordt opgesteld in samenspraak met de inwoners van de wijk. In Culemborg hebben we in de afgelopen jaren in twee wijken (Lanxmeer en Voorkoop) ervaringen op gedaan met de participatie rondom het verkennen van de toekomst zonder aardgas. Die ervaringen leren dat dit intensieve trajecten zijn, waarin veel complexe vraagstukken een rol spelen. De basisgedachte achter het opstellen van een wijkuitvoeringsplan is om waar mogelijk de inwoners van een wijk maximaal invloed te geven op de uitkomsten. Idealiter ervaren wijkbewoners een wijkuitvoeringsplan als hun eigen plan. Het eigenaarschap van de opgave en van de oplossingen is erg belangrijk voor het creëren van draagvlak voor het onderwerp. Na vaststelling van de Transitievisie Warmte zal een uitvoeringsplan worden geschreven waarin de aanpak en de volgorde van de wijken uitgewerkt wordt. Naast de communicatie en participatie per wijk of buurt zal ook de komende jaren structureel actief gemeentebreed worden gecommuniceerd over de aardgastransitie.

Verkennen van kansen

Op basis van de analyse die is uitgevoerd en die in de TVW is verwoord identificeren we een aantal 'kansen' voor collectieve oplossingen op een aantal locaties. Dit zijn:

- Verduurzaming van het warmtenet in Parijsch Noord. In Parijsch Noord (sporthal Parijsch) staat de warmtekrachtcentrale van Ennatuurlijk. In deze centrale wordt met behulp van aardgas warmte opgewekt en elektriciteit geproduceerd. Deze warmte op hoge temperatuur vindt haar weg via een distributienet naar zo'n 1.800 aangesloten woningen en utiliteitsgebouwen. Zowel het temperatuurniveau als een alternatieve duurzame warmtebron dienen onderwerp van nader onderzoek te worden.
- Uitbreiding van het (verduurzaamd) warmtenet Parijsch Noord naar de wijk Hooge Prijs, Parijsch Centrum Vlinderbuurt, en mogelijk naar Lokkershoek.
- Uitbreiding van het warmtenet in Lanxmeer naar nog niet aangesloten hoven.
- Uitbreiding van het warmtenet Lanxmeer naar Terweijde Componistenbuurt of de woningen in Achter 't Zand. Hiervoor is het noodzakelijk de woningen wijk eerst beter te isoleren. Verder dient te worden onderzocht of de warmtecentrale van Thermo Bello in Eva-Lanxmeer kan worden uitgebreid met een extra lage temperatuur warmtebron (bijv. warmtewinning uit de effluentleiding van de rioolwaterzuivering.)

Vanzelfsprekend is het noodzakelijk dat de eigenaren van beide warmtenetten openstaan voor deze onderzoeken. Na vaststelling van de Transitievisie Warmte door de gemeenteraad lijkt het logisch om ook te starten met het onderzoeken van de genoemde kansen.

Voorstel Raadsbesluit

De gemeenteraad van Culemborg besluit:

De Transitievisie Warmte Culemborg (84621/320008) vast te stellen.

Argumenten:

- Met de TVW willen we voor zover we dat nu kunnen een eerste richtinggevende uitspraak doen over de mogelijkheden om een aardgasvrije gebouwde omgeving te realiseren.
- Door de Transitievisie Warmte vast te stellen voldoen we aan de gemaakte afspraken in het nationale klimaatakkoord.
- Daarnaast zal de besluitvorming over de TVW agenderend werken. Voor het eerst stellen we een visie vast voor heel Culemborg waarin de mogelijke wijze waarop de warmtetransitie kan plaatsvinden. Door hier nadrukkelijk over te communiceren zal dit een onderwerp van gesprek worden in de stad en verhoogt het het bewustzijn onder de inwoners over dit onderwerp. Het verhogen van het bewustzijn (awareness) is noodzakelijk om überhaupt het gesprek met de inwoners aan te kunnen gaan.

Kanttekeningen:

Het belangrijkste risico is het ontbreken van draagvlak voor de warmtetransitie en het ontstaan van negatieve beeldvorming. De warmtetransitie is een enorme opgave die lang niet door iedereen omarmd wordt. Het op een zorgvuldige wijze communiceren over dit onderwerp, het serieus nemen van zorgen en het geven van invloed op de uitkomsten zijn de belangrijkste middelen om dit risico te beheersen. Daarnaast is het zaak dat de Transitievisie Warmte handelingsperspectieven gaat bieden en daardoor meer is dan een 'papieren beleidsdocument'.

Kosten, Baten, Dekking:

Voor het opstellen van deze Transitievisie Warmte hebben we twee opdrachten verleend. Eén aan adviesbureau BDH die op basis van alle beschikbare data een analyse heeft gemaakt van de huidige (energetische) situatie in Culemborg en een opdracht aan Energiesamenrivierenland voor het schrijven van de TVW. Met deze opdrachten is een totaalbedrag gemoeid van € 50.000,-. Voor de communicatiecampagne is een bedrag van ca. € 10.000,- besteed. Eerder hebben we vanuit de rijksoverheid via een decentrale uitkering een bedrag van € 200.000,- ontvangen ten behoeve van het opstellen van de Transitievisie Warmte. Daarmee is er een ruimschootse dekking van de gemaakte kosten.

De echte kosten van de warmtetransitie zijn van een geheel andere orde. In de media circuleren variërende bedragen over de hoogte van de kosten voor het aardgasvrij maken van een woning. Bedragen worden genoemd van (laag) € 15.000,- tot (hoog) € 40.000,- per woning (dit betreft investeringsbedragen die zich voor een deel kunnen terugverdienen als gevolg van een lagere energierekening). Met circa 13.000 woningen in Culemborg betekent dit dat de totale kosten van de warmtetransitie zich beweegt in een bandbreedte van 195 miljoen euro (laag) tot 520 miljoen euro(hoog). De hoogte van deze bedragen laten nogmaals zien dat de warmtetransitie daadwerkelijk een ongekend grote opgave is.

Personele en/of Juridische gevolgen:

Het vaststellen van de Transitievisie Warmte heeft geen directe personele of juridische consequenties. De komende periode zal de uitwerking gaan plaatsvinden (reductie warmtevraag, communicatie en participatie en het verkennen van geïdentificeerde kansen). In die uitwerkingen zal nadrukkelijk worden stil gestaan bij de ambtelijke capaciteit die

nodig is om de Transitievisie Warmte 'handen en voeten' te geven. Vooralsnog wordt daarvoor het budget uit het programma energietransitie ingezet.

Communicatie en Burgerparticipatie:

De warmtetransitie heeft directe impact op de inwoners. Wij willen daarom samen met bewoners de planvorming realiseren. Dat begint bij het verhogen van het bewustzijn rondom dit onderwerp. In juli en augustus is een online enquête uitgezet door middel van een facebook- en instagramcampagne. Bewoners hebben hierin aangegeven wat zij belangrijk vinden bij het aardgas vrij maken van hun woning, waar zij zich zorgen over maken en waar wij als gemeente rekening mee moeten houden. De enquête is door 750 mensen ingevuld.

De transitievisie Warmte is één van de pijlers binnen de energietransitie. Om het bewust zijn van de energietransitie te verhogen is een apart communicatie- en participatieplan opgesteld (84621/186172). Het uiteindelijke doel is dat mensen gaan handelen en actie ondernemen. We zijn nu in de fase dat we eerst awareness creëren. We willen dat bewoners gaan zoeken op internet naar energietransitie of onderdelen daarvan en wat het allemaal betekent. Ook dat ze met elkaar hierover in gesprek gaan. Dit spoor loopt naast het project transitievisie Warmte.

De ontwerp Transitievisie Warmte heeft gedurende zes weken ter inzage gelegen. We hebben geen inspraakreacties hierop ontvangen. Dat is op zich opmerkelijk. Hier kan een aantal redenen voor zijn:

- Het was onvoldoende bekend dat de mogelijkheid bestond om inspraakreactie te geven;
- Het onderwerp leeft (nog) niet ('ver van mijn bedshow');
- Het onderwerp is (te) complex;
- Iedereen is het eens met de visie.

Vermoed wordt dat de oorzaak van het uitblijven van reacties vooral ligt in de eerste twee redenen. Zoals aangegeven start de 'echte' participatie rondom dit thema na vaststelling van de TVW. Op 1 november is een digitale informatie-avond over de ontwerp-TVW georganiseerd. Tijdens die avond is via de chatfunctie een groot aantal vragen gesteld. Deze vragen zijn op 5 november beantwoord. De chat inclusief de antwoorden (84621/302287) zijn ter kennisname als bijlage bij dit voorstel gevoegd.

De ontwerp-TVW is ter advisering aan de Milieuadviesraad Culemborg (MAR) voorgelegd. De MAR heeft in een korte reactie aandacht gevraagd voor het ontbreken van een perspectief op een structurele langjarige financiering door het rijk van de warmtetransitie. Met deze constatering legt de MAR een vinger op een zere plek. De warmtetransitie staat of valt met het substantieel beschikbaar stellen van budgetten. Enerzijds om het proces van de transitie te financieren, maar meer nog om te zorgen voor een zo mogelijk woonlastenneutrale transitie. Bijna alle alternatieve scenario's voor een warmtevoorziening zonder aardgas zijn duurder dan de huidige. Indien geen zicht ontstaat op het overbruggen van die onrendabele top is het uitgesloten dat in de samenleving voldoende draagvlak ontstaat voor de implementatie van de transitie. Zolang het perspectief op voldoende middelen ontbreekt blijft de transitie steken in kleinschalige (proef)projecten.

Ten opzichte van de ontwerp Transitievisie Warmte is de definitieve TVW marginaal gewijzigd. De doorgevoerde wijzigingen zijn vooral redactioneel van aard.

Bijlagen:

- GZDGCB[84621/320008] Transitievisie Warmte Culemborg

- GZDGCB[84621/255976] Verkenning Duurzame warmte-opties Culemborg;
- GZDGCB[84621/317808] Samenvatting ontwerp Transitievisie Warmte Culemborg;
- GZDGCB[84621/302287] Chat informatieavond TVW met antwoorden;
- GZDGCB[84621/317471] Reactie Milieuadviesraad op de ontwerp-TVW;
- GZDGCB[84621/317644] Antwoord van het college op de reactie van de MAR.

Raadsbesluit

Registratienummer: GZDGCB/84621/301913

De gemeenteraad van Culemborg besluit;

De Transitievisie Warmte Culemborg (84621/320008) vast te stellen.

Aldus besloten in de vergadering van de Raad,

Gehouden op 7 februari 2021

De griffier De voorzitter

A.N. van Aarsen G. van Grootheest